

A N T O N T S J E C H O V

De
Steppen

Het verhaal van een reis

Acht hoofdstukken

1888

Voorwoord

In januari 1888 stuurde Anton Tsjechov een lang manuscript op naar het tijdschrift *Severny Vestnik* — het Noordelijk Tijdschrift. Het was anders dan alles wat hij tot dan toe had gepubliceerd. Geen korte schets, geen grap, geen anekdote. Het was een novelle van ruim tachtig bladzijden, zonder eigenlijk plot, zonder dramatische climax, zonder moraal. Hij noemde het *De Steppen: Het verhaal van een reis*. Hij was zevenentwintig jaar oud en dit was, zoals hij zelf zei, zijn eerste serieuze werk.

Het verhaal volgt Jegoroejka, een jongen van negen jaar, die per koets, te paard en op een ossenwagen door de eindeloze Zuid-Russische steppe reist om in een verre stad naar school te gaan. Zijn oom Koezmitjov, een koopman, en de goedaardige priester Christofor vergezellen hem een deel van de weg. Daarna gaat hij verder met een stoet voerlui — eenvoudige mannen, elk met zijn eigen leven, zijn eigen littekens. Aan het einde arriveert hij in de stad. Dat is alles.

Maar de steppe zelf is het eigenlijke personage. Tsjechov beschrijft haar zoals een schilder een landschap beschrijft — met aandacht voor het licht op elk uur van de dag, voor de stilte die trilt, voor de onweerswolken die zich stapelen aan de horizon, voor de geur van hooi en stof en onweer. De steppe is levend, ademend, indifferent. Ze rouwt niet om wie haar doorkruist. Ze blijft.

Tsjechov schreef *De Steppen* in een periode van grote persoonlijke onzekerheid. Zijn tuberculose was nog niet officieel vastgesteld maar hij hoestte al jaren. Hij was opgegroeid in Taganrog, aan de rand van de steppe, en het landschap droeg voor hem de herinneringen aan zijn jeugd — de hitte, de verte, het gevoel van iets onbereikbaars aan de horizon. Jegoroejka, die weent in de sjees en niet weet waarom hij vertrekt, is in zekere zin Tsjechov zelf.

De critici reageerden verdeeld. Sommigen vonden het te langzaam, te weinig "verhalend". Maar anderen — onder wie de grote schrijver Grigorovitsj, wiens

brief Tsjechov zijn hele leven zou bewaren — erkenden dat er iets nieuws was geboren: een proza dat zijn kracht niet ontleent aan wat er gebeurt, maar aan hoe het voelt. De Steppen is een boek over tijd — hoe ze langzaam gaat, hoe ze verdwijnt, hoe een zomerdag zo groot kan zijn als een heel leven.

Het is ook een afscheidsboek. Jegoroejka verlaat zijn moeder, zijn stad, zijn kindertijd. Elke figuur die hij op de weg ontmoet, verdwijnt weer — de sjees rijdt door, de voertuigen gaan hun eigen kant op. De steppe sluit zich achter iedereen. Aan het einde staat Jegoroejka alleen voor een onbekend huis, in een onbekende stad, en het verhaal stopt. Tsjechov verklaart niets. Hij wist dat de steppe zelf de verklaring was.

— *De redactie*

Inhoudsopgave

I	5
II	13
III	24
IV	39
V	53
VI	64
VII	83
VIII	97

I

De sjees daverde over de postweg en voor hen lag de eindeloze steppe.

Op een vroege julimorgen ratelde een aftandse, overdekte sjees -- zo'n oeroude wagen zonder veren, waarin tegenwoordig in Rusland alleen nog kooplui, handelaars en de armere geestelijken reizen -- de stad N. uit, de hoofdplaats van het gouvernement Z. De sjees daverde over de postweg, kraakte en piepte bij elke schok; de emmer die achteraan bungelde sloeg er brommend bij aan, en alleen al aan die geluiden, aan de loshangende flarden leer om het afbladderende houtwerk, kon men zien hoe stokoud en bouwvallig het ding was, hoe het elk ogenblik uit elkaar kon vallen.

In de sjees zaten twee inwoners van N.: Ivan Ivanovitsj Koezmitjov, een koopman uit de stad, met een gladgeschoren gezicht, een bril en een strohoed, meer een ambtenaar dan een handelaar van uiterlijk; en vader Christofor Sirejski, priester van de Sint-Nicolaaskerk in N., een klein oud mannetje met lang haar, in een grijze linnen soutane, een hoge hoed met brede rand en een bontgekleurde geborduurde gordel. Koezmitjov zat diep in gedachten verzonken en schudde telkens met zijn hoofd om de slaap te verdrijven; op zijn gezicht streden een aangeleerde zakelijke gereserveerdheid en de milde uitdrukking van iemand die net afscheid heeft genomen van zijn familie en bij het vertrek stevig heeft gedronken. Vader Christofor keek met vochtige ogen verwonderd naar Gods schepping en zijn glimlach was zo breed dat hij zelfs de rand van zijn hoed leek te omvatten; zijn gezicht was rood en zag eruit alsof het bevroren was. Beiden, vader Christofor zowel als Koezmitjov, waren op weg om wol te verkopen. Bij het afscheid van hun gezinnen hadden ze zich tegoed gedaan aan bladerdeeggebak en room, en hoewel het nog vroeg in de morgen was, hadden ze al een glas of wat achter de kiezen. Beiden waren in opperbeste stemming.

Behalve de twee genoemde mannen en de koetsier Deniska, die met de zweep knalde op het paar vurige vosjes, zat er nog iemand in de sjees: een jongen van negen met een door de zon gebruind gezicht, nat van tranen. Dat was Jegoroejka, het neefje van Koezmitjov. Met toestemming van zijn oom en de zegen van vader Christofor reisde hij nu mee om naar school te gaan. Zijn moeder, Olga Ivanovna, weduwe van een titulair raadsheer en zuster van Koezmitjov, hield van ontwikkelde mensen en beschaafde kringen; ze had haar broer gesmeekt om Jegoroejka mee te nemen op zijn wolreis en hem op school te doen. Nu zat de jongen naast Deniska op de bok, hield zich aan diens elleboog vast om er niet af te vallen en danste op en neer als een ketel op het fornuis, zonder enig idee waar hij naartoe ging of waarom. De snelle rijwind bolde zijn rode hemd op als een ballon op zijn rug en liet zijn nieuwe hoed met de pauwenveer -- net zo'n hoed als een koetsier draagt -- telkens naar achteren glijden. Hij voelde zich diep ongelukkig en had zin om te huilen.

Toen de sjees langs de gevangenis reed, keek Jegoroejka naar de schildwachten die langzaam langs de hoge witte muren liepen, naar de kleine getraliede raampjes, naar het kruis dat op het dak blonk. Hij dacht eraan hoe hij de week ervoor, op het feest van de Moeder Gods van Kazan, met zijn moeder in de gevangeniskerk was geweest voor de inwijding, en hoe hij met Pasen met Deniska en de kokkin Ljoedmila erheen was gegaan met paasbrood, eieren, koek en gebraden vlees voor de gevangenen. Die hadden hen bedankt, een kruis geslagen, en een van hen had Jegoroejka een zelfgemaakte gesp van tin gegeven.

De jongen keek naar de bekende plekken terwijl de gehate sjees voorbijvloog en alles achter zich liet. Na de gevangenis kwamen zwarte, roetige smederijen in zicht, daarna de knusse groene begraafplaats, ommuurd met keien. Witte kruisen en zerken nestelden zich tussen groene kersenbomen en glansden van verre als witte vlekken achter de muur. Jegoroejka herinnerde zich hoe die witte plekken in de bloei van de kersenbomen samensmolten met de bloemen tot een witte zee, en hoe ze in de rijpe tijd van de kersen bespat raakten met rode vlekken als bloed. Onder de kersenbomen op de begraafplaats sliepen zijn vader en zijn oma, Zinaïda Danilovna, dag en nacht. Toen oma stierf, hadden ze haar in een lange smalle kist gelegd en twee kopeken op haar ogen gedaan, die maar niet dicht

wilden blijven. Tot haar dood was ze kweek geweest en had ze zachte broodjes met maanzaad van de markt meegebracht. Nu sliep ze alleen maar, sliep en sliep...

Achter de begraafplaats kwamen de rokende steenbakkerijen. Onder de lange rieten daken, die platgedrukt leken op de grond, steeg dikke zwarte rook op in grote wolken en dreef loom omhoog. De hemel was grijs boven de steenbakkerijen en de begraafplaats, en de enorme schaduwen van de rookwolken kropen over de velden en over de weg. Mannen en paarden, bedekt met rode stof, bewogen zich door de rook heen bij de daken.

Met de steenbakkerijen eindigde de stad en begon het open veld. Jegoroejka keek voor de laatste keer naar de stad, drukte zijn gezicht tegen Deniska's elleboog en hilde bittere tranen.

"Kijk nou, nog niet uitgejankt, huilebalk!" riep Koezmitjov. "Weer aan het snorren, melkmuil! Als je niet mee wilt, blijf dan thuis; niemand dwingt je."

"Geef niet, geeft niet, Jegoroesjka, geeft niet," mompelde vader Christofor vlug, "geeft niet, jongen... Roep God aan... Je gaat niet naar je ongeluk, maar naar je geluk. Leren is licht, zegt het spreekwoord, en onwetendheid is duisternis... Dat is zo, heus."

"Wil je terug?" vroeg Koezmitjov.

"Ja... ja..." snikte Jegoroejka.

"Nou, ga dan maar terug. Je gaat toch voor niets mee; een dag reizen voor een lepel pap."

"Geef niet, geeft niet, jongen," ging vader Christofor verder. "Roep God aan... Lomonosov is ook zo met vissers meegegaan en is een man geworden die in heel Europa bekend is. Leren met geloof brengt vruchten voort die God behaagt. Hoe luidt het gebed ook weer? Tot eer van onze Schepper, tot troost van onze ouders, tot nut van onze Kerk en ons vaderland... Ja, inderdaad!"

"Het nut is niet voor iedereen hetzelfde," zei Koezmitjov terwijl hij een goedkope sigaar aanstak. "Sommigen studeren twintig jaar en halen er geen greintje verstand uit."

"Dat komt voor."

"Leren baat sommigen, maar anderen maken er alleen maar een warboel van in hun hoofd. Mijn zuster begrijpt dat niet; ze is zo gesteld op beschaving en wil van Jegorka een geleerd man maken, maar ze snapt niet dat ik met mijn zaken hem voor de rest van zijn leven gelukkig kan maken. Ik zeg je: als iedereen geleerd en beschaafd wil worden, is er niemand meer om graan te zaaien en handel te drijven; dan sterven we allemaal van de honger."

"En als iedereen gaat handelen en graan zaaien, is er niemand meer om te leren."

En omdat beiden meenden iets gewichtigs en overtuigends te hebben gezegd, keken Koezmitjov en vader Christofor ernstig en schraaptten tegelijk hun keel.

Deniska, die het gesprek had aangehoord zonder er een woord van te begrijpen, schudde zijn hoofd, richtte zich op en gaf de vossen een slag met de zweep. Er viel een stilte.

Ondertussen strekte zich voor de ogen van de reizigers een wijde, grenzeloze vlakte uit, omringd door een keten van lage heuvels. De heuvels drongen zich samen, gluurden vanachter elkaar vandaan en smolten tot één oplopend landschap dat zich uitstreckte tot aan de einder en verdween in de lila verte; men rijdt maar door en ziet niet waar het begint of eindigt... De zon was al achter hen boven de stad uitgekomen en begon stil, zonder drukte, haar dagelijkse werk. Eerst kroop in de verte een brede, heldere, gele lichtstreep over de grond waar aarde en hemel elkaar ontmoetten, langs de kleine grafheuvels en de windmolens die van verre leken op kleine mannetjes die met hun armen zwaaiden. Een minuut later glansde eenzelfde streep dichterbij, kroop naar rechts en omarmde de heuvels. Iets warmes raakte Jegoroejka's rug; de lichtstreep die van achteren sloop, glipte tussen de sjees en de paarden door, kwam de andere streep tegemoet en spoedig wierp de hele wijde steppe de schemer van de vroege morgen van zich af en lachte en schitterde van dauw.

Het gemaaide rogge, het ruwe steppegas, de wolfsmelk, de wilde hennep -- alles wat door de zinderende hitte was verdord en bruin en halfdood geworden - ontwaakte nu, gewassen door de dauw en gestreeld door de zon, om weer te verwelken. Ijsduikers vlogen krijsend van vreugde over de weg; marmotten riepen elkaar in het gras. Links in de verte lieten kieviten hun klagende tonen horen. Een patrijsenfamilie, opgeschrikt door de sjees, fladderde op en vloog met een zacht "trrrr!" naar de heuvels. In het gras hielden krekels, sprinkhanen en veldkrekels hun eentonige, sjirpende muziek vol.

Maar even later verdampte de dauw, de lucht werd loom, en de teleurgestelde steppe trok haar vermoeide julige gezicht weer aan. Het gras hing slap neer, alles wat leefde zweeg. De door de zon geblakerde heuvels, bruinachtig groen en lila in de verte, met hun stille schaduwinten, de vlakte met haar nevelige horizon en daarboven het hemelgewelf dat in de steppe, zonder bossen of hoge bergen, zo vreselijk diep en doorschijnend lijkt, leken nu eindeloos, versteend van verveling...

Hoe benauwend en drukkend was het! De sjees snelde voort, maar Jegoroejka zag steeds hetzelfde: de hemel, de vlakte, de lage heuvels... De muziek in het gras verstomde, de ijsduikers waren weggevlogen, de patrijzen verdwenen, kraaien zweefden loom boven het verdorde gras; alles leek op elkaar en maakte de steppe nog eentoniger.

Een havik vloog vlak boven de grond met gelijkmatige slagen van zijn vleugels, bleef plots in de lucht hangen alsof hij nadacht over de treurigheid des levens, fladderde toen en schoot als een pijl over de steppe; niemand wist waarom hij wegvloog of wat hij wilde. In de verte zwaaide een windmolen met zijn wieken...

Nu en dan doorbrak een glimp van een witte potscherf of een hoop stenen de eentonigheid; even tekende zich een grijze steen af, of een verdorde wilg met een blauwe kraai op de hoogste tak; een marmot schoot over de weg -- en weer flitste er niets anders voorbij dan hoog gras, lage heuvels, kraaien...

Maar eindelijk, Goddank, kwam hun een kar met schoven tegemoet; boven op de lading lag een boerenmeisje. Slaperig en uitgeput door de hitte hief ze haar hoofd op en keek naar de reizigers. Deniska gaapte haar aan; de paarden strekten

hun neus naar de schoven; de sjees kuste piepend de kar en de spitse oren veegden als een borstel over vader Christofors hoed.

"Je rijdt over mensen heen, dikzak!" riep Deniska. "Wat een opgezwollen kop, net of er een hommel in heeft gestoken!"

Het meisje glimlachte slaperig, bewoog haar lippen en ging weer liggen; toen dook er een eenzame populier op, op een lage heuvel. Iemand had hem geplant, en God alleen weet waarom hij daar stond. Het was moeilijk je ogen van zijn sierlijke gestalte en groene tooi af te wenden. Was dat mooie schepsel gelukkig? Zomers zinderende hitte, 's winters vorst en sneeuwstormen, vreselijke herfstavonden waarop niets te zien is dan duisternis en niets te horen dan het zinloze, boze gehuil van de wind, en bovenal: alleen, altijd alleen... Achter de populier strekte zich een tapijt van tarwe uit, felgeel, van de weg tot boven op de heuvels. Op de heuvels was het koren al gemaaid en in schoven gezet, maar beneden waren ze nog aan het maaien... Zes maaiers stonden in een rij, zwaaiden met hun zeisen, en de zeisen blonken vrolijk en riepen in koor "Vzjée, vzjée!" Aan de bewegingen van de vrouwen die de schoven bonden, aan de gezichten van de maaiers, aan het schitteren van de zeisen zag je hoe de hitte brandde en benauwde. Een zwarte hond met zijn tong uit zijn bek rende van de maaiers naar de sjees, waarschijnlijk om te blaffen, maar bleef halverwege staan en keek onverschillig naar Deniska, die met zijn zweep naar hem zwaaide; het was te heet om te blaffen! Een boerin kwam overeind, drukte beide handen tegen haar pijnlijke rug en volgde Jegoroejka's rode hemd met haar ogen. Of de kleur haar beviel, of hij haar aan haar eigen kinderen deed denken, ze bleef lang roerloos staan kijken. Maar nu was ook de tarwe voorbijgeflitst; weer strekte de verschroeide vlakte zich uit, de door de zon geblakerde heuvels, de zinderende hemel; weer zweefde een havik boven de aarde. In de verte draaide de windmolen met zijn wieken, en nog steeds leek hij op een klein mannetje dat met zijn armen zwaaide. Het was vermoeiend ernaar te kijken, en het leek alsof je hem nooit zou bereiken, alsof hij voor de sjees uit vluchtte. Vader Christofor en Koezmitjov zwegen. Deniska sloeg op de paarden en schreeuwde tegen ze, terwijl Jegoroejka opgehouden was met huilen en lusteloos om zich heen keek. De hitte en de verveling van de steppe overweldigden hem. Het leek hem alsof hij al heel lang reisde en op en neer

hobbelde, alsof de zon al heel lang op zijn rug brandde. Nog geen acht werst onderweg en hij dacht al: nu zal het wel tijd zijn om te rusten. De opgewektheid verdween langzaam uit het gezicht van zijn oom en er bleef niets over dan die zakelijke gereserveerdheid; op een mager, gladgeschoren gezicht, vooral met een bril en stof op neus en slapen, geeft die gereserveerdheid iets onverbiddelijks, iets van een inquisiteur. Vader Christofor bleef maar verwonderd naar Gods wereld kijken en glimlachen. Zwijgend peinsde hij over iets prettigs en liefs, en een milde, goedhartige glimlach bleef op zijn gezicht staan. Het leek alsof de hitte een mooie, aangename gedachte in zijn hoofd had gebrand.

"Zeg Deniska, halen we de wagens vandaag nog in?" vroeg Koezmitjov.

Deniska keek naar de hemel, richtte zich op, sloeg de paarden en antwoordde toen:

"Tegen de avond, als God het wil, halen we ze in."

Er klonk geblaf van honden. Een stuk of zes steppehonden sprongen plotseling tevoorschijn alsof uit een hinderlaag, met woest geblaf stormden ze op de sjees af. Allemaal razend van woede omsingelden ze de wagen, met hun harige, spinnenachtige snuiten en ogen rood van razernij, duwden en verdrongen elkaar en hieven een schorre keel op. Ze leken vervuld van een vurige haat tegen de paarden, de sjees en de mensen, en klaar om alles aan stukken te scheuren. Deniska, die graag plaagde en sloeg, was blij met de gelegenheid; met een boosaardig gezicht boog hij zich voorover en sloeg met zijn zweep op de honden in. De beesten gromden nog feller, de paarden vlogen vooruit; en Jegoroejka, die zich met moeite op de bok kon vasthouden, zag aan de ogen en tanden van de honden dat ze hem meteen aan stukken zouden scheuren als hij viel; maar hij was niet bang en keek ze even boosaardig aan als Deniska, en betreurde het dat hij geen zweep in zijn hand had. De sjees kwam bij een kudde schapen.

"Stop!" riep Koezmitjov. "Halt! Ho!"

Deniska wierp zich achterover en trok de paarden in.

"Kom hier!" schreeuwde Koezmitjov naar de herder. "Roep die honden terug, vervloekte beesten!"